УДК 821.161

Г.М. Храброва

ОСОБЛИВОСТІ ДІАЛОГУ ФЕМІНІСТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧОГО ДИСКУРСУ

У статті розглянуто специфіку взаємодії фемінізму й науки про літературу. Запропоновано перелік базових завдань генетично укоріненого у феміністичних студіях гендерного літературознавства.

Ключові слова: *фемінізм, феміністична критика, патріархатний канон, жіночі студії, гендерні дослідження.*

Останнім часом усе більшої популярності в літературознавстві набувають інтерпретаційні стратегії, що послуговуються термінологічним апаратом інших гуманітарних наук, зокрема, культурології, філософії, психології, антропології. У процесі міждисциплінарної комунікації структуруються нові методології аналізу літературно-художніх артефактів, зокрема такі, як новий історизм, культурний матеріалізм, гендерне літературознавство, що часто запозичують поняття і принципи аналізу з категоріальної сітки нефілологічних наук.

Феміністичні та гендерні дослідження відкривають цікаві ракурси осмислення ідейно-художньої специфіки текстів, наближаючи до розуміння тих контекстів, у лоні яких вони були народжені. Тож ***метою*** цієї наукової розвідки є з'ясування впливу феміністичних та гендерних студій на розвиток науки про літературу.

Фемінізм як більш-менш чітко структурована доктрина виник у XVIII ст. [6]. Стосовно етимології терміна "фемінізм" можна виокремити декілька основних версій. Прихильники першої (Ж. Фресс [25], К. Оффен [35], К. Форе [23] пов'язують запровадження терміна "фемінізм" з ім'ям французького літератора Александра Дюма-сина, який запозичив цю лексему з медичного вокабуляру. Адепти другої версії (Дж. Рендалл [36], Дж. Ебрей [20], Т. Мід, М. Візнер [34]) приписують авторство цього слова соціалісту-утопісту Ш. Фур'є, який, іменуючи феміністами прибічників ідеї жіночого рівноправ'я, наполягав на тому, що "розширення прав жінок є головним мірилом суспільного прогресу" [24, с. 219]. Згідно з третьою версією, конструювання терміна "фемінізм" належить, як зазначає Т.А. Рубанцова, теоретикові утопічного соціалізму Р. Оуену [17].

Ключовою позицією доктрини фемінізму від самого початку її формування виступала ідея рівноправ'я протилежних статей у соціально-політичному та культурному житті. У процесі подальшого поступу західноєвропейської цивілізації семантичне поле поняття "фемінізм" значно розширилось, і на сьогодні, за підрахунками Л. Таттл, існує понад 300 тлумачень терміна [40].

У сучасному науковому дискурсі поняття "фемінізм" вживається в трьох основних значеннях. По-перше, фемінізмом називають "різноманітні форми жіночого опору чоловічій тиранії, які спостерігаються в будь-якій культурі та у всі періоди історії" [37, с. 652]. По-друге, під фемінізмом розуміють "конструювання соціально-економічних і політичних обов'язків з метою викореніння домінування, заснованого на розподілі людей за статтю" [28, с. 26]. По-третє, фемінізмом номінують "політику, спрямовану на зміну існуючого владного дискурсу" [41, с. 1]. Цікаво, що відомий французький теоретик структурного психоаналізу Ж. Лакан метафорично визначив фемінізм як нескінченний "рух бажання" [цит. за: 16, с. 184], зафіксувавши таким чином динамічно-рухливу природу самого феномену.

Оскільки саме поняття фемінізму набуває дедалі нових конотацій, а феміністичний дискурс постійно розширює коло своєї проблематики, то цілком природно, що остаточна категоріальна самоідентифікація фемінізму ще не здійснена. Деякі впливові дослідники (З. Айзенстайн, Р. Роббінс) вважають правомірним вживати слово "фемінізм" у множині, виокремлюючи, наприклад, "західні білі фемінізми", "фемінізми третього світу", "постсоціалістичні фемінізми Східної Європи" [1, с. 10]. Як зазначає Р. Роббінс, «форма множини "фемінізми" є політичною, тому що вона руйнує поняття, згідно з яким "фемінізм" є єдиною категорією з чіткими кордонами, встановленими в окремому семантичному просторі» [38, с. 3].

Дискусійним залишається й питання стосовно часу виникнення фемінізму, а системно-узагальнювальної праці, присвяченої цій проблематиці, ще немає. Думається, що при вирішенні цього питання важливо, насамперед, розмежовувати три базові значення поняття: фемінізм як умонастрій, фемінізм як ідеологічний рух, фемінізм як аналітичний підхід.

Феміністичний умонастрій зароджується на світанку цивілізації. Так, деякі дослідники, за спостереженням Г.А. Брандт, вважають, що "фемінізм як прагнення жінки визволитись від опіки чоловіка та змусити його зважати на її особисті якості існував завжди", і знаходять його прояви ще в давніх амазонських міфах та

© Храброва Г.М., 2013

дохристиянських артефактах, які вказують на домінування матріархату [3, с. 11].

Аргументи на користь гендерної рівності містяться уже в діалогах Платона, що спонукало деяких науковців віднести його до перших феміністів. Дослідження творів давньогрецького філософа із використанням феміністичного інструментарію сприяло виникненню солідного масиву феміністично орієнтованих праць [4; 22; 29].

Фемінізм як ідеологічний рух народжується в країнах Західної Європи у Середні віки (XIII-XIV ст.) [21; 33], що зумовлено активізацією діяльності жінок у тих сферах життя, які традиційно вважалися чоловічими. Згадаймо, приміром, француженку Маргариту Порет (між 1250 і 1260–1310), з-під пера якої з'явився трактат "Свічадо простих душ" (1310), що був визнаний єретичним, англійку Юліану Нориджську (1342–1416) – авторку однієї з перших англомовних богословських книг – "Одкровення Божественної Любові" (1370), її сучасницю і співвітчизницю Марджері Кемп (1373–1438), яка написала першу англійську автобіографію. У добу Відродження, яку дослідники вважають часом формування феміністичної свідомості (М. Кінг [31], Дж. Келлі [30] та ін.), жінки починають відігравати в суспільстві все вагомішу роль. Про це свідчить поетична спадщина Христини Пізанської (1364/1365–1430), Вероніки Гамбари (1485–1550), Вітторії Колони (1490/1492–1547), Стампари Гаспари (1523–1554), Мері Сідні (1561–1621), літературна і громадська діяльність Ізотти Ногароли (1418–1466), Лукреції Торнабуоні (1425–1482), Лаури Черети (1469–1499), Маргарити Наваррської (1492–1549). Деякі ренесансні жінки прославилися на суто чоловічому поприщі: Жанна Д'Арк та Іполита Фіораменті були відомими воєначальниками, Жанна Арагонська, Жанна Неаполітанська, Ізабелла Д'Есте, Катерина Медичі, Єлизавета Англійська, Ізабелла Католицька – могутніми державними правительками.

Із середини XVII ст. фемінізм як рух набуває особливої потужності. Англійські жінки, приміром, пишуть петиції в англійський парламент, вимагаючи права на свободу слова та зборів, беруть активну участь у релігійних рухах, націлених на реформування патріархальної сім'ї, створюють благодійні комітети [13, с. 153–170]. Наприкінці XVIII ст. побачили світ трактати, які заклали підвалини феміністичної доктрини рівноправ'я – "Декларація прав жінки й громадянки" О. де Гуж (1791), "Виправдання прав жінок" М. Воллстоункрафт (1792) та "Про покращення громадських прав жінок" Т. Гіппеля (1792). Ідеї фемінізму лунали і зі сторінок літературних творів ("Дельфіна" (1802) та "Коріна" (1807) Ж. де Сталь, "Індіана" (1832) та "Валентина" (1832) Ж. Санд) та епістолярію ("Листи про рівність статей та положення жінок" (1838) С. Грімке).

Починаючи з XIX ст., фемінізм як ідеологічний рух проходить три етапи розвитку. Перший (XIX – перша половина XX ст.) – пов'язують із діяльністю суфражисток, які вимагали однакових виборчих прав для представників різних статей, їхньої рівності як у юридичному (у правах власності, розлучення), так і в соціальному аспектах (у правах на повноцінну освіту та професію). Саме в цей час проблема статевої рівності перетворюється на об'єкт жвавого обговорення в суспільстві, входить до поля філософських, політичних та ідеологічних публічних дискусій, що, зрештою, створює певні епістемологічні засади для подальшого теоретичного обґрунтування ідеї рівноправ'я чоловіків і жінок у різних сферах соціального буття.

Однією із "цеглинок" у загальній будові ідеології феміністичного дискурсу XIX ст. стала теза про фізіологічно-емоційну й соціально-культурну самодостатність жінки, важливу роль у популяризації якої відіграла література fin de siècle. У творах Г. Ібсена "Ляльковий дім" (1879) та "Гедда Габлер" (1891), О. Островського "Гроза" (1859), Л. Толстого "Анна Кареніна" (1877), Лесі Українки "Блакитна троянда" (1896), "Одержима" (1901), "Кассандра" (1907) лунала відверта критика тотального домінування патріархатних стереотипів сім'ї та шлюбу. Літературні героїні Д. Лоуренса ("Тінь у трояндовому садку", 1908; "Сонце", 1925), М. Чернишевського ("Що робити?", 1863), І. Франка ("Лель і Полель", 1887), Марка Вовчка ("Горпина", "Козачка" та "Одарка", 1857), О. Пчілки ("Товаришки", 1887), О. Кобилянської ("Людина", 1892; "Природа", 1898; "Valse melancolique", 1898) виступали носіями нової моралі, яка визнавала рівноправність жінки і чоловіка як у приватно-інтимній, так і в суспільній сферах життя.

На початку XX ст. помітно зростає кількість жінок-літераторів, і в їхніх творах усе частіше розглядаються раніше табуйовані теми (приміром, жіноча сексуальність), розширюється функціональний діапазон жіночих образів. Серед таких авторок слід згадати Лу Саломе (1861–1937), Любов Яновську (1861–1933), Етель Ліліан Войнич (1864–1960), Уляну Кравченко (1867–1947), Зінаїду Гіппіус (1869–1945), Софію Федорченко (1880–1959), Вірджинію Вульф (1882–1941), Ніну Петровську (1884–1928), Анну Мар (1887–1917), Наталену Королеву (1888–1966), Анну Ахматову (1889–1966), Зінаїду Тулуб (1890–1964), Марину Цвєтаєву (1892–1941), Дороті Паркер (1893–1967) та ін.

Другий етап розвитку фемінізму припадає на 60–70-ті рр. XX ст., що позначені активізацією найрізноманітніших жіночих рухів, а також диференціацією загального феміністичного дискурсу на течії. Кожна із цих течій чітко декларувала коло своїх преференцій і культивувала власні пріоритети. Так, феміністки соціалістичної та марксистської течій (Дж. Мітчел, Е. Оуклі, Е. Джаггар, Г. Гартман, Г. Гартсок, З. Айзенстайн, Л. Гордон) пропонували "концепцію культурного поділу праці", а головною метою прого-

лосили "зміну соціально-економічної площини суспільного буття" [11, с. 17]. Адепти ліберально-демократичної течії (Б. Фрідан, Г. Стайнем, Б. Абцуг) наполягали на негайному здійсненні низки правових та соціально-економічних реформ [17, с. 35–38]. Представниці радикального фемінізму (К. Міллетт, М. Доїлі, К. Дельфі, Е. Голдман, С. Файєрстоун) наголошували на потребі заміни патріархальної системи суспільних відносин на "феміноцентричну" [11, с. 18]. В середині 70-х рр. XX ст. ця течія розкололася на декілька сегментів, зокрема, на так званий "марксистський фемінізм", "лесбійський фемінізм", "чорний фемінізм" тощо.

Найбільш активними виявилися радикальні феміністки, які розгорнули багатоаспектну діяльність, оголосивши війну патріархату. Можна припустити, що їхні теорія та практика певним чином виправдали прогноз О. Купріна, художньо представлений у "Гранатовому браслеті": "Помяни мое слово, что лет через тридцать женщины займут в мире неслыханную власть. Они будут одеваться, как индийские идолы. Они будут попирать нас, мужчин, как презренных, низкопоклонных рабов. Их сумасбродные прихоти и капризы станут для нас мучительными законами" [12].

Основними теоретичними маніфестами фемінізму "другої хвилі" є праці С. де Бовуар "Друга стать" (1949), Б. Фрідан "Загадка жіночності" (1963), К. Міллетт "Сексуальна політика" (1969), С. Файєрстоун "Діалектика статі" (1970), Дж. Грір "Жінка-євнух" (1970) та ін. Вони базуються на критиці культури патріархату, сприяючи розгортанню широкого теоретичного дискурсу, що призводить до інтенсивного обговорення заборонених раніше тем (розлучення, ґвалтування, аборти, засоби контрацепції та репродукції) й усвідомлення нерозривного зв'язку "соціальної політики з приватною сферою" [14]. Сентенція К. Геніш "Особисте – є політичне" ("The Personal is Political", 1969) не без підстав вважається класичним гаслом другого етапу фемінізму. "Загальною долею всіх жінок" феміністки "другої хвилі" проголошували дискримінацію за статевою ознакою або, інакше кажучи, сексизм. С. Файєрстоун, зокрема, писала: "Якщо природа зробила жінку відмінною від чоловіка, то суспільство зробило її відмінною від людини" [цит. за: 18, с. 48].

Третій етап розвитку феміністичного руху, що розпочався у 1980-х рр., характеризується багатоголоссям, основною причиною якого є перманентне розширення карти феміністичних течій. Так, крім згаданих течій, які сформувались ще під час "другої хвилі фемінізму", сьогодні функціонують також і анархо-фемінізм, і вуманізм, і індивідуалістський фемінізм, і матеріальний фемінізм, і багатокультурний фемінізм, і поп-фемінізм, і трансфемінізм, і фемінізм амазонок, і фемінізм країн третього світу, і екофемінізм тощо.

Саме в цей період остаточно формується фемінізм як аналітичний підхід, що спрямований на «переоцінку класичного канону "великих літературних текстів» з погляду жіночого авторства й жіночого читання" [8, с. 195–196]. Н. Зборовська, окреслюючи сучасні тенденції феміністичної критики у вітчизняному літературознавстві, вбачає її мету в емансипаційній спрямованості на звільнення від панівного традиційно-патріархального погляду. "Аналіз, – зазначає вона, – має виявити суперечності між традиційно-патріархальним і феміністичним опануванням літератури, скомпрометувати різні стереотипи традиційної культури як культури ідеологічно маскулінної" [9, с. 16].

Феміністична критика сьогодні – не монолітне явище. К. Рутвен поділяє всіх феміністок на сім груп: "соціофеміністки", "семіофеміністки", "психофеміністки", "марксистські феміністки", "соціосеміопсихомарксистські феміністки", "лесбійські феміністки" і "чорні феміністки" [39, с. 19]. Натомість В. Лейч саму феміністичну критику класифікує на сім різновидів: "екзистенціалістську", "читацької реакції", "мовленнєвих актів", "деконструктивістську", "юнгіанську міфокритику", "антиколоніалістську, "третього світу" та "критику постструктуралістських антифеміністських феміністів" [32, с. 310].

За національним критерієм зазвичай у сучасній феміністичній критиці виокремлюють дві потужні течії – французький фемінізм (Ю. Крістєва, Л. Іригірей, Г. Сіксу, Ш. Готьє), що зосереджує свою увагу на обґрунтуванні концепції "інакшості" жінки, жіночого письма, бісексуальності та критиці логоцентризму й переймається ідеями деконструктивізму [19], та англо-американський (В. Вульф, К. Міллетт, Е. Шовалтер, С. Губар, П. Стаббз, Р. Бронстейн). У другій течії розмежовують американську модифікацію, яка відзначається орієнтацією на емпіричність [19, с. 686] і цікавиться вивченням образів, мотивів, тематики [2, с. 147], та англійську, що «тяжіє до "соціалістичного фемінізму"» [2, с. 147–149]. Цікавою в цьому контексті є думка Е. Шовалтер: "Англійська феміністична критика, по суті марксистська, акцентує пригнічення (oppression), французька феміністична критика, по суті психоаналітична, акцентує репресію (repression), американська феміністична критика, по суті текстологічна, акцентує вираження (expression). Усі вони намагаються знайти термінологію, яка б урятувала жіноче від типового ототожнення з другорядним" [цит. за: 15, с. 23].

В аналітичному дискурсі фемінізму Е. Грош виокремлює чотири типи текстів: жіноча література (увага акцентується на статі автора), жіноче читання (акцентується стать читача), жіноче письмо (центральне місце посідає стиль тексту) та жіноча автобіографія (в центрі уваги – зміст тексту) [8, с. 198].

За об'єктами зацікавлення, на думку Е. Шовалтер, феміністична критика поділяється на два різновиди. Перший – ідеологічний – "пропонує феміністичні способи читання текстів, де розглядаються образи й стереотипи жінок у літературі, хибне уявлення про жінок у критиці та жінка-як-знак у семіотичній системі" [19, с. 682–685]. Другий – "гінокритика" – вивчає "жінок як письменниць.., психодинаміку жіночої творчості, траєкторію індивідуальної або колективної жіночої кар'єри, еволюцію і закони жіночої літературної традиції" [19, с. 685]. Представники гінокритики (Е. Моерс, М. Гоман, С. Гілберт та С. Губар) розрізняють три види літературних текстів: "жіночі" (тексти, авторами яких є жінки), "фемінні" (тексти, написані в жіночому стилі) та "феміністичні" (тексти, в яких деканонізується літературний патріархальний канон) [8, с. 198].

З точки зору С. Галлахер, крім аналітичного підходу, структурованого гінокритикою, феміністичну орієнтацію мають також критика жіночих образів (images-of-women criticism), деконструктивістський фемінізм (deconstructive feminism) і феміністський соціальний конструкціонізм (feminist social constructionism) [26, с. 231–251].

Засновники критики жіночих образів, до яких належать С. де Бовуар, М. Еллманн, К. Міллетт та ін., висвітлюють роль жінок, зображених у творах, що написані чоловіками, кидаючи виклик вимушеному позиціонуванню жінки як девіантної ("Іншої").

Деконструктивістський фемінізм формується у працях Ю. Крістєвої, Л. Ірігарей та Г. Сіксу, які у своїх дослідженнях засновуються на теорії деконструктивізму (Ж. Дерріда). Французькі феміністки закликають до скасування гендерної ієрархії та руйнації бінарних опозицій (чоловіче / жіноче), запроваджуючи такі концепти, як розрізнення (différence) та "жіноче письмо" (l'écriture feminine). Останнє, на думку Г. Сіксу, є унікальним продуктом жіночих маніфестацій (чуттєвості, емоцій, афектів, тілесності), які повинні артикулюватись жінками. Дослідниця характеризує цей вид письма таким чином: «Жінки повинні писати крізь своє тіло. Вони мають винайти невразливу мову, що зруйнує розподіли, класи й риторику, правила й коди, вони повинні потопити, прорвати, вирватися з обмеженого дискурсу контролю, зокрема того, що висміює саму ідею вимовлення слова "мовчання"… Такою є сила жінки, що, змітаючи синтаксис, розрізає ту знамениту нитку (лише крихітну ниточку, кажуть вони), яка слугує чоловікам за сурогатну пуповину» [цит. за: 2, 152]. Тож "жіноче письмо" характеризується відмовою від традиційної технології письма, а саме фрагментарністю, вільною грою значень, незавершеністю, відходженням за межі логіки, порушенням нормативних синтаксичних структур і граматичної послідовності.

Прибічники феміністського соціального конструкціонізму – Г. Грін і К. Кан – зосереджуються на історичних та соціокультурних чинниках, які дають змогу розкодовувати комплекс текстових значень і з'ясовувати, яким чином зафіксовані в тексті ідеї імплантуються в суспільну свідомість [27, с. 5].

Усі феміністичні підходи об'єднує спільна мета – децентрація традиційних ідеологічних стратегій та зміна функціонального статусу жінки (з об'єкта вона перетворюється на суб'єкт історії й культури). Основним імперативом феміністичної критики виступає формування дискурсу присутності жінки в інтелектуально-духовному житті соціуму та надання значущості маргіналізованим жіночим цінностям шляхом усунення тоталітарно нав'язаного фалологоцентричного погляду на культуру.

Здобутки феміністичного руху та феміністичної критики активно асимілювалися культурними практиками, що призвело до виникнення наприкінці 1960-х рр. у межах науково-освітньої парадигми гуманітаристики такого міждисциплінарного явища, як "жіночі студії" (women's studies), а згодом – у 1980-х рр. – і гендерних студій.

До сфери уваги гендеристики входять не тільки питання, пов'язані із жіночою ідентичністю та призначенням жінки, що є предметом аналізу в жіночих студіях, а й дослідження різноманітних схем відносин чоловіків та жінок як на макрорівні (рівні суспільства), так і на мікрорівні (рівні приватного життя однієї окремої людини) [5, с. 12].

Введення гендерних аспектів до соціальної, правової, економічної, політичної сфер, а, відповідно, і до парадигми сучасних гуманітарних дисциплін, є однією з важливих передумов для переосмислення усталених соціальних конструктів та формування нових засад культурної ідентичності в інтелектуально-духовному просторі цивілізації.

Очевидним є і вплив феміністських та гендерних досліджень на літературознавчий дискурс. Гендерний підхід широко застосовується сьогодні як у зарубіжному (Дж. Батлер, Р. Брайдотті, Л. Ірігарей, К. Кан, К. Міллетт, Е. Сіксу, Е. Шовалтер), так і у вітчизняному літературознавстві (С. Павличко, Н. Зборовська, В. Агеєва, Т. Гундорова І. Жеребкіна, М. Варикаша, Т. Кононенко, Ю. Кушнерюк, Г. Улюра, Г. Якименко та ін.).

Метою гендерного літературознавства, як зазначає Н. Зборовська, є «вивчення соціальних культурних конфігурацій "жіночого" та "чоловічого", різних форм сексуальності в літературних текстах» [10, с. 294]. До завдань гендерного літературознавства Т. Дороніна відносить репрезентацію жіночої творчості, реконструкцію гендерних стереотипів інтерпретації літературних творів, виявлення та аналітичне вивчення формально-змістовних компонентів "жіночої про-

зи"; дослідження специфіки "жіночої мови" на рівні "тексту"; вивчення своєрідності прояву жіночої сексуальності в літературних творах; визначення особливостей "жіночого погляду" в жанрі автобіографії [7].

Як бачимо, Т. Дороніна наголошує на доцільності дослідження суто жіночої іманентності. Але художньо-літературний твір – це продукт відображення багатогранних проявів як жіночого, так і чоловічого начал. Крім цього, художня література виступає провідником альтернативних форм соціокультурного розвитку та експлікує значущість людини в процесі цього розвитку з урахуванням гендерної ідентичності останньої.

Отже, більш вдалим, думається, було б таке формулювання завдань гендерного літературознавства:

– висвітлення гендерної ситуації, характерної для часу написання літературного твору;
– з'ясування механізмів семіотичної та символічної репрезентації статей в артефактах;
– дослідження відображених у творі соціокультурних трансформацій, що відбуваються під впливом гендерних чинників;
– виявлення специфіки чоловічого та жіночого погляду на ту чи іншу проблему;
– аналіз художнього тексту як одного із засобів конструювання чоловічої та жіночої ідентичності.

Таким чином, одним із найпродуктивніших наслідків діалогу гендерних студій з літературознавством є те, що імплементація гендерного аспекту в науку про літературу відкриває нові горизонти інтерпретації мистецтва слова. Включення гендерно орієнтованої проблематики до дослідницького поля науки про літературу сприяє розумінню відображених у художніх текстах стереотипних уявлень про чоловічу й жіночу ідентичність, а також виявленню ролі красного письменства у формуванні гендерних стереотипів і міжгендерних відносин.

Список використаної літератури

1. Айзенстайн З. Экспортный феминизм Севера и Запада / З. Айзенстайн // Гендерные исследования. – 1998. – № 1. – С. 9–34.
2. Баррі П. Феміністична критика / П. Баррі // Паррі П. Вступ до теорії: літературознавство та культурологія / П. Баррі ; [пер. з англ. О. Погинайко]. – К. : Смолоскип, 2008. – С. 147–149. – (Серія "Пролегомени").
3. Брандт Г.А. Философская антропология феминизма. Природа женщины / Г.А. Брандт. – СПб. : Алетейя, 2006. – 160 с.
4. Воронина О.А. Платон и феминизм (научно-аналитический обзор) / О.А. Воронина // Феминизм: перспективы социального знания / [отв. ред. О. А. Воронина]. – М. : ИФ РАН-ИНИОН, 1992. – С. 56–76.
5. Гендерные аспекты политической социологии : учеб. пособ. / [под ред. С.Г. Айвазовой, О.А. Хасбулатовой]. – М. : РОССПЭН, 2004. – 264 с. – (Учебные пособия по гендерной теории в гуманитарных науках).
6. Гидденс Э. Социология / Э. Гидденс ; [пер. с англ. ; науч. ред. В.А. Ядов ; общ. ред. Л.С. Гурьевой, Л.Н. Посилевича]. – М. : Эдиториал УРСС, 1999. – 703 с.
7. Доронина Т.А. Гендерное направление в литературоведении: теоретико-методологические основы и практика интерпретаций [Электронный ресурс] / Т.А. Доронина. – Режим доступа: http://gender.ru/pages/ resources/ catalogue/index.php?prgid=71&id=2&subid=2 #H003.
8. Жеребкина И. Субъективность и гендер: гендерная теория субъекта в современной философской антропологии / И. Жеребкина. – СПб. : Алетейя, 2007. – 312 с. – (Гендерные исследования).
9. Зборовська Н. Феміністичні роздуми на карнавалі мертвих поцілунків / Н. Зборовська, М. Ільницька. – Л. : Літопис, 1999. – 336 с.
10. Зборовська Н.В. Психоаналіз і літературознавство / Н. Зборовська. – К. : Академвидав, 2003. – 392 с.
11. Кісь О. Дефініції фемінізму / О. Кісь // Гендерні студії: "Ї" Незалежний культурологічний часопис. – 2000. – Число 17. – С. 14–21.
12. Куприн А.И. Гранатовый браслет / А.И. Куприн // Куприн А.И. Олеся. Поединок. Гранатовый браслет / А.И. Куприн. – Сыктывкар : Коми книжное изд., 1983. – С. 283–327.
13. Лабутина Т.Л. Английская революция и феминизм / Т.Л. Лабутина // Переходные эпохи в социальном измерении: История и современность / [отв. ред. В.Л. Мальков]. – М. : Наука, 2003. – С. 153–172.
14. Липовская О.Г. Вторая волна феминизма / О.Г. Липовская // Словарь гендерных терминов / [под ред. А.А. Денисовой]. – М. : Информация XXI век, 2002. – С. 19.
15. Павличко С. Фемінізм / С. Павличко. – К. : Основи, 2002. – 322 с.
16. Плахотник О. Постсоветский феминизм: украинский вариант / О. Плахотник // Гендерные исследования. – 2008. – № 17. – С. 183–198.
17. Рубанцова Т.А. Философия феминизма и культура / Т.А. Рубанцова // Вестник Омского университета. – Омск : Омский гос. ун-т, 1998. – Вып. 4. – С. 35–38.
18. Теория и методология гендерных исследований : курс лекций / [под общ. ред. О.А. Ворониной]. – М. : МЦГИ – МВШСЭН – МФФ, 2001. – 416 с.
19. Шовалтер Е. Феміністична критика у пущі / Е. Шовалтер // Антологія світової літературно-критичної думки XX століття: Слово, Знак, Дискурс / [упоряд. М. Зубрицька]. – Л. : Літопис, 2002. – С. 680–699.
20. Abray J. Feminism in the French Revolution [Electronic resource] / J. Abray // The American Historical Review. – Vol. 80. – №. 1. –

Feb. 1975. – P. 43–62. – Mode of access: http://www.jstor.org/stable/1859051.
21. Akkerman T. Introduction: Feminism in European History / T. Akkerman, S. Stuurman // Perspectives on Feminist Political Thought in European History: From the Middle Ages to the Present / [ed. by T. Akkerman, S. Stuurman]. – N. Y. : Routledge, 1998. – P. 1–33.
22. Bluestone N.H. Women and the Ideal Society: Plato's Republic and Modern Myths of Gender / N.H. Bluestone. – Amherst : University of Massachusetts Press, 1987. – 238 p.
23. Fauré C. La naissance d'un anachronisme: "le féminisme pendant la Révolution française" [Electronic resource] / C. Fauré // Annales historiques de la Révolution française. – № 344. – Avril–Juin 2006. – Mode of access: http://ahrf.revues.org/document6433.html.
24. Fourier Ch. Théorie des quatre mouvements et des destinées générales: prospectus et annonce de la découverte [Electronic resource] / Ch. Fourier // Oeuvres complètes de Charles Fourier. – P. : Bureaux de la Phalange, 1841. – V. 1. – 484 p. – Mode of access: http://books. google.com.ua/books?id=HoEPAAAAQAAJ&pg=PP7&dq=Fourier+Ch.+Théorie+des+quatres+mouvement.
25. Fraisse G. Droit naturel et question de l'origine dans la pensée féministe du 19-e siècle / G. Fraisse // Stratégies des femmes. – Paris : Tierce, 1984. – P. 375–390.
26. Gallagher S.V.Z. Feminist Literary Criticism: A Chorus of Ethical Voices / S.V.Z. Gallagher // Contemporary literary theory: A Christian appraisal / [ed. by C. Walhout, L. Ryken]. – Grand Rapids : W.B. Eerdmans Publishing Co., 1991. – P. 231–251.
27. Greene G. Feminist Scholarship and the Social Construction of Woman / G. Greene, C. Kahn // Making a difference: Feminist Literary Criticism. – L. : Methuen, 1985. – 273 p.
28. Hooks B. Feminist Theory: From Margin to Center / B. Hooks. – L. : Pluto Press, 2000. – 179 p.
29. Irigaray L. An Ethics of Sexual Difference / L. Irigaray. – Ithaca : Cornell University Press, 1993. – 217 p. – (Cornell Paperbacks).
30. Kelly J. Early Feminist Theory and the Querelle des Femmes, 1400–1789 / Women, History, and Theory / J. Kelly. – Chicago : University of Chicago Press, 1986. – P. 65–109.
31. King M.L. The Religious Retreat of Izotta Nogarola, 1418–66 / M.L. King // Signs: Journal of Women in Culture and Society. – 1978. – № 3. – P. 807–822.
32. Leitch V.B. American literary criticism from the thirties to the eighties / V.B. Leitch. – N. Y. : Columbia University Press, 1988. – 458 p.
33. Lerner G. The Creation of Feminist Consciousness: From the Middle Ages to Eighteen-Seventy / G. Lerner. – Oxford : Oxford University Press, 1994. – 416 p. – (Women and History).
34. Meade T.A. A Companion to Gender History / T.A. Meade, M.E. Wiesner. – Oxford : Blackwell Publishing, 2006. – 676 p. – (Blackwell Companions to History Series).
35. Offen K. Sur l'origine des mots 'féminisme' et 'féministe' / K. Offen // Revue d'histoire moderne et contemporaine. – 1987. – Vol. 34. – P. 485–498.
36. Rendall J. The Origins of Modern Feminism: Women in Britain, France and the United States, 1780–1860 / J. Rendall. – L. : Macmillan, 1985. – 382 p.
37. Rich A.C. Compulsory heterosexuality and lesbian existence / A.C. Rich // Signs: Journal of Women in Culture and Society. – 1980. – Vol. 5. – № 4. – P. 631–660.
38. Robbins R. Literary Feminisms / R. Robbins. – N. Y. : Palgrave, 2000. – 290 p. – (Transitions Series).
39. Ruthven K.K. Feminist literary studies: An Introduction / K.K. Ruthven. – Cambridge : Cambridge University Press, 1990. – 152 p. – (Cambridge Paperbacks: Literary Theory / Women's Studies).
40. Tuttle L. Encyclopedia of Feminism / L. Tuttle. – Harlow : Longman, 1986. – 399 p.
41. Weedon C. Feminist Practice and Poststructuralist Theory / C. Weedon. – N. Y. : Blackwell, 1987. – 187 p.

Стаття надійшла до редакції 03.07.2013.

Храброва А.Н. Особенности диалога феминистических исследований и литературоведческого дискурса

В статье рассматривается специфика взаимодействия феминизма и науки о литературе. Предлагается перечень базовых задач генетически укорененного в феминистических студиях гендерного литературоведения.

Ключевые слова: *феминизм, феминистическая критика, патриархатный канон, женские студии, гендерные исследования.*

Hrabrova A. The peculiarities of the interplay of feminist studies and literary discourse

The article is devoted to the peculiarities of the dialogue between feminism and literary studies.

The scholar lays three theories of the term "feminism" origins and makes a point of differentiating three basic meanings of this concept: feminism as mass consciousness, feminism as ideological movement and feminism as analytic approach.

Feminist consciousness originates at the dawn of human society. For example, the arguments for gender equality are contained in Plato's dialogues.

Feminism as ideological movement owes its origin to the medieval women writers such as Marguerite Porete, Julian of Norwich, Margery Kempe. A great contribution to the development of feminist ideas is made by widely documented Renaissance figures *such as Christine de Pizan, Isotta Nogarola, Veronica Gambara, Vittoria Colonna, Stampa Gaspara, Mary Sidney and others.*

*From the XIX-th century feminism as ideological movement is split into three time periods, or "waves". Fin de siècle literature plays an important part into the formation of feminist discourse by the first wave feminists. The main theoretic manifestos of the second wave feminism such as Simone de Beauvoir's "The Second Sex", Betty Friedan's "The Feminine Mystique", Shulamith Firestone's "*The Dialectic of Sex: The Case for Feminist Revolution" *etc. are based on the decrial of patriarchal culture.*

The third feminist period sets up the analytic approach aimed at the revaluation of classical fiction from the point of women authors and readers' view. Feminist literary criticism focuses on the formation of the discourse of women's presence in the intellectual and socio-cultural life attaching significance to women's values and removing phallogocentric outlook on culture.

The achievements of feminist movement and literary criticism reduce to the uprise of such phenomena within academic paradigm of the humanities as women's and gender studies.

The scholar formulates the basic tasks of gender studies in literature which are grounded in feminist theories. Thus, in the course of text analysis she suggests 1) to elicit gender situation that characterizes the historical period reflected in a work of fiction which is under consideration; 2) find out in the text the mechanisms of semiotic and symbolic representations of sex; 3) investigate socio-cultural transformations reflected in the work which are caused by gender impacts; 4) study the peculiarities of feminine and masculine views on one problem or another; 5) analyze the work of fiction as a medium of construction of gender identity.

Gender studies approach enables the researcher to outline dominating gender stereotypes reflected in the text which is under review and to shed light upon the role which literature plays in the formation of new ideas of gender.

Key words: *feminism, feminist literary criticism, patriarchal canon, women's studies, gender studies.*